

tő nyelvi kompetenciáját is. (Mely „törés” már az ÚJ VERSEK számos darabjában is megelőlegeződik, akár témájában, akár nyelviségében; lásd a méltán híres Apolló-torzó-verset.) S ez a fordulat – amely Pór Rilke-kutatásában, azaz már elkészült és még készülő Rilke-monográfiáiban is kirajzolódik – követhető nyomon kötetünk négy Rilke-tanulmányában: az első az ÚJ VERSEK zártságáról, a második annak törésvonalairól, nyitottságáról, a harmadik az új poétikát sejtető, mostanság sokak által nagy kedvvel értelmezett MALTE-regényről, a negyedik pedig Rilke „*kései verseinek alapmodelljéről*” szól – megelőlegezve mintegy a német nyelvű monográfiásor befejező részét.

Az ÚJ VERSEK (eleve két kötetből álló) szerkesztésében a „törés” két oldalról értelmeződik: „Azokban a versekben, amelyeket Rilke a kétrészes kötet elejére helyezett, ez a nemlét [a zárt művi alakzatot veszélyeztető nem művészi elem szubverzív ereje] még többnyire hagyományos formában testesül meg. Orpheusz története akkor változik át végérvényes alakzattá, amikor az énekes visszafordul, hogy lássa Eurüdiké halál-érzékletes alakját...” – „A későbbi versekben viszont a »végletes« alakított-alakító hiányában van jelen, a »végletes«, az »átalakulás« negatív-paradox telosza az, amely felé a dolgok fordulnak, illetve irányulnak.” (194–195.) S az utóbbi tendencia erősödik fel az ÚJ VERSEK-et követő időszakban, amelynek legérettebb gyümölcsei (a kötetbe nem került kései versek mellett) a DUINÓI ELÉGIÁK ÉS AZ ORPHEUSZ-SZONettek. Ráadásul Rilke lírai pályájának kései és súlyos önértelmezése (amelynek ragyogó előzetes szövegdokumentuma a MALTE-regény) egyúttal összeér Pór irodalomértésének, valamint a Rilke-monográfia megszűlendő zárókötetének főbb kérdéseivel. A könyv ez ügyben legilletékesebb tanulmányában – ahol többek között a festő analóg figura, Cézanne lecserélődik Kleere, akinek egyébként ENGEL IN WERDEN című képét láthatjuk kötetünk borítóján – Pór az ELÉGIÁK „agrammatikus létesetéről”, egyfajta „*lativus absolutusról*” beszél. (246.) Mely terminusok öszszetettségből tisztán kiviláglik: ha tarthatnánk valik is az „*orfikus alakzat*” szépséges-ményének zártsága, mind Rilke, mind Pór szemléletében a műalkotás és a befogadás (kötetünk címében is jelölt) kettős, mert esztétikai és egzisztenciális fedezete azért még nem vész

oda sem Rilkénél, sem Póránál. Még ha ez a fedezet a „törés” negatív tudásáról árulkodik is, ha tetszik, újfent a csakis esztétikai jelenségként igazolható világ, a látszatvilág reznált tudomásulvételéről. Egy olyan világ elfogadásáról, illetve felépítéséről, ahol egy (nyelvi) létezőnek sincs kitüntetett (nyelven túli) státusa, sem Istennek, sem angyalnak, sem embernek (hiszen mindnyájan retorikus-poétikus alakulásban „*in Werden*” vannak), csupán változtatható, egymással folyton felcserélhető helyi értéke. S a nyelvi alakzatok mindenkori helyi értékének meghatározására vállalkozik (a pálya egészének részletes felvázolásán belül) az egyes verseket, egyes költői képeket, egyes szavakat faggató Pór, akiről ilyenkor rendre kiderül, hogy irodalomtudósi alapossága mellett műértelmezői, sőt esszéírói erényekkel is rendelkezik. S így a szépség, amely az első és a második ELÉGIA szerint (Nemes Nagy Ágnes és Rónay György fordításában) „*nem más, / mint az iszonyú kezdete, mit még elviselünk*”, mondjuk az angyalok arcainak látványa, amelyek „*tükrök: amint a saját szépségük árját / visszafelé hömpölygetik ön-arcaikba*” – tehát a szépség továbbra sem lesz más, mint az arra érdemes befogadóra várakozó műalkotás sajátja.

A költemény nyelvi szépsége – legyen az akár túl vagy innen azon a bizonyos „törésen”, továbbá legyen az akár Rilke vagy más (legtább értelemben) modern költő műve –, noha folyamatosan saját magát „*hömpölygeti*”, tükrözi vissza saját magába, a figyelmes olvasót mégiscsak a fogalmilag megragadhatatlan, ideologikusan uralhatatlan, hiszen radikálisan „*művi*”: fenomenális szövegtapasztalat megfogalmazására sarkallja.

Bazsányi Sándor

VITA

A szólásszabadság hívei vagyunk, nem szoktuk előírni szerzőinknek, hogy miről mit gondoljanak – a *Holm*ban megjelenő recenziók nem a szerkesztőség – amúgy sem okvetlenül egyseges – véleményét tükrözik; amit számon kérünk, az a szakmai színvonal és tisztesség.

„Kritikához férfi kell, elvekben alapos, elvekhez hű... kritikusként tisztaságot szerető kezek kellene, olyanok, melyek magokat alacsonyáság, igazságtalanság, részrehajlás foltjaival beszennyezni irtózzanak” – írta Bajza József százhetven évvel ezelőtt. Ma sem kívánhatunk mást: ilyen férfit (vagy persze nőt).

Hagyománya a Holminak, hogy egy-egy fontosabb műről több kritikát is közöl. Esterházy Péter JAVÍTOTT KIADÁS-ával is ezt terveztük (és valósítottuk meg ez évi februári számunkban). Farkas Zsolt írása is ide készült felkérésünkre, amikor azonban megkaptuk, a szerkesztőség többsége úgy ítélte meg, hogy ez az írás nem felel meg a könyvbírálattal szemben joggal támasztható követelményeknek. Az amatőr olvasó megteheti, hogy csak azt a könyvét olvassa el egy szerzőnek, amelyik éppen a kezébe kerül, a hivatásos olvasótól, vagyis a kritikusától azonban elvárható, hogy ne érje be ennyivel, és kiváltképpen ne abban az esetben, ha a könyv már a címével felhívja rá a figyelmet, hogy valaminek a folytatása, kiegészítése, és még ennél is kevésbé akkor, ha ez a valami az adott szerző magnum opusa, vagyis jelen esetben Esterházy Péter HARMONIA CAELSTIS-e. Márpedig a rendkívüli olvasottságát amúgy bőségesen szemléltető Farkas Zsolt azt állítja, hogy éppen ezt a fő művet nem olvasta. Mindamellettt azonban tudni véli, hogy ugyanaz a fő problémája, mint a JAVÍTOTT KIADÁS-nak. Zavar bennünket továbbá – nem először – a gúnyiratot átható, eleve eltökéltnek látszó és a szerző személyét és művét olykor egymásba mosó ellenszenv, a Holmi szellemétől idegen, fölünyeskedő, agresszív hang.

Ugyanakkor tehetséges írásokról nehezen mondanak le a folyóirat-csinálók. Arra gondoltunk, hogy provokatív állításai talán termékeny vitát gerjesztenek. Annyiban nem is csalódtunk, hogy a vitapartnernek felkért szerzők közül legalább egyet – Márton Lászlót –, aki, mint írja, a JAVÍTOTT KIADÁS megjelenése után nem tudott recenziót írni a könyvről, most ez a pamflet arra indított, hogy mégiscsak beszéljen róla. Mindazonáltal abban a reményben bocsátjuk közre a két írást, hogy a vita folytatódik.

A szerkesztőség

A SZÉPSÉG ÉS A SZÖRNYETEG

„Azt hittem, tréfálok.”
(Esterházy: JAVÍTOTT KIADÁS)

„see my tears good father / will they wash
it away / all my dirt from your holy feet no
/ i don't believe it works that way 'cause /
you ask for nothing / 'cept to be by my side
love // yes my sister girl / i know that it is
true / you see me with the lord's eye girl
and / you see right through and / you look
for nothing / is there something behind my
eyes”

(16HP: BURNING BUSH)

„Boldog az az anya, / ki kerteskét kertel,
/ boldog az az apa, / ki virágot ültet, //
másnak, nem magának, / más ember fiá-
nak, / gyönyörűségére / maga magzatá-
nak”

(Népdal)

„Nem volt más lehetőségem, előrebocsátva
továbbra is: hacsak a szabadságot nem
akartam választani.”

(Kafka:
JELENTÉS AZ AKADÉMIAÉRŐL)

(Bevezetés) Egy francia filozófus (intézménytörténész/kopasz buzi/radikális baloldali/stb.) MI A SZERZŐ? című vázlatos értekezésében azt mondja, hogy a szerző sem nem az a valós történelmi személy, akinek neve egy írásmű elején (végén) szerepel, sem nem az, aki a műben narrál. Sokkal inkább a kettő közötti oscilláció – (ön)reflexió – lehetősége: egyfajta *funkció* a szerző, „egyike a *szubjektumfunkció* lehetséges *konkretizálásainak*”. És lehet, így a MI A SZERZŐ? szerzője, hogy a diskurzusnak nem valamely őseredeti teremtő a szubjektuma, hanem a szubjektum „a *diskurzus változó, komplex függvénye*”. Közlebről: az Esterházy Péter (EP) jelölő e szövegben mindig trópus. Metonímia, amennyiben e(gy) szöveg szerzője (én, bárki, egy funkció) nem ítélkezhet EP-ről (született, anyja neve, szem. szám, hús-vér stb.), legfeljebb mondatokat fűz műveihez, mondataihoz vagy akár e sajátos szerzőfunkcióról alkotott elképzeléseiről. Metafora, amennyiben ez a kettő mégiscsak hasonlít egymásra, noha EP sohasem gondolta komolyan, hogy az intelli-